

Lønpolitik og effektiv efterspørgsel

Helge Brink

Økonomisk Institut, Københavns Universitet

SUMMARY: A formal model is set up and within this framework it is discussed to what extent a wage policy may be expected to affect demand, production, employment, investment and balance of trade. Also the conditions are examined for a wage policy to have consequences opposite to those normally claimed for such a policy. Finally this analysis is succeeded by a numerical illustration, using data from the Danish national account. It is concluded that even for an open economy a wage policy is an extremely unreliable remedy for increasing production, employment and investment. In the case of a closed economy (as when all capitalist countries are considered one economy) a wage policy is most likely to cause a reduction in employment.

1. Indledning

Man møder ofte den opfattelse, at en lønpolitik¹ vil medføre en øget produktion og beskæftigelse, og at en afvisning af denne politik kun kan henføres til enten en sammenblanding af økonomi og politik, eller til direkte uvidenhed om de økonomiske sammenhænge mellem løn, produktion, beskæftigelse og betalingsbalance². Dette synspunkt er utilfredsstillende, eftersom det er sjældent, der gives en eksplicit forklaring på, hvorfor lønpolitik nødvendigvis skulle medføre en øget produktion og beskæftigelse.

Det er heller ikke klart, hvorvidt denne påstand om en negativ sammenhæng mellem løn og beskæftigelse formodes at være en umiddelbar følge af lønpolitikken, eller om der forudsættes en ledsagende ekspansiv finanspolitik.

En tidligere version af denne artikel har været fremlagt på et økonomimøde i Aalborg, februar 1977, ligesom den ved andre lejligheder har været diskuteret med fagfæller. Især har seniorstipendiat Chr. Groth og adjunkt Carsten Koch, Københavns Universitets Økonomiske Institut, givet forslag til forbedringer af tidligere udkast.

1. Med lønpolitik menes her statslige indgreb, der skal nedsætte (stigningstakten i) lønnen.

2. For den sidste opfattelse se f.eks. Gammelgård (1969) og (1977), Vibe-Pedersen (1963), Florence (1975). I øvrigt må det understreges, at selv om man eventuelt *vidste*, at lønpolitik virker positivt på beskæftigelsen, er en anbefaling af lønpolitik på ingen måde neutral eller upolitisk, bl. a. fordi der kunne tænkes andre løsninger på de økonomiske problemer.

Lønpolitik og effektiv efterspørgsel

Helge Brink

Økonomisk Institut, Københavns Universitet

SUMMARY: A formal model is set up and within this framework it is discussed to what extent a wage policy may be expected to affect demand, production, employment, investment and balance of trade. Also the conditions are examined for a wage policy to have consequences opposite to those normally claimed for such a policy. Finally this analysis is succeeded by a numerical illustration, using data from the Danish national account. It is concluded that even for an open economy a wage policy is an extremely unreliable remedy for increasing production, employment and investment. In the case of a closed economy (as when all capitalist countries are considered one economy) a wage policy is most likely to cause a reduction in employment.

1. Indledning

Man møder ofte den opfattelse, at en lønpolitik¹ vil medføre en øget produktion og beskæftigelse, og at en afvisning af denne politik kun kan henføres til enten en sammenblanding af økonomi og politik, eller til direkte uvidenhed om de økonomiske sammenhænge mellem løn, produktion, beskæftigelse og betalingsbalance². Dette synspunkt er utilfredsstillende, eftersom det er sjældent, der gives en eksplicit forklaring på, hvorfor lønpolitik nødvendigvis skulle medføre en øget produktion og beskæftigelse.

Det er heller ikke klart, hvorvidt denne påstand om en negativ sammenhæng mellem løn og beskæftigelse formodes at være en umiddelbar følge af lønpolitikken, eller om der forudsættes en ledsagende ekspansiv finanspolitik.

En tidligere version af denne artikel har været fremlagt på et økonomimøde i Aalborg, februar 1977, ligesom den ved andre lejligheder har været diskuteret med fagfæller. Især har seniorstipendiat Chr. Groth og adjunkt Carsten Koch, Københavns Universitets Økonomiske Institut, givet forslag til forbedringer af tidligere udkast.

1. Med lønpolitik menes her statslige indgreb, der skal nedsætte (stigningstakten i) lønnen.

2. For den sidste opfattelse se f.eks. Gammelgård (1969) og (1977), Vibe-Pedersen (1963), Florence (1975). I øvrigt må det understreges, at selv om man eventuelt *vidste*, at lønpolitik virker positivt på beskæftigelsen, er en anbefaling af lønpolitik på ingen måde neutral eller upolitisk, bl. a. fordi der kunne tænkes andre løsninger på de økonomiske problemer.

Hvis det første er tilfældet, er det umiddelbart af interesse at undersøge de isolerede virkninger af lønpolitikken. Er det andet tilfældet, indebærer det en skjult forudsætning om, at det er muligt *på samme tid* at føre lønpolitik og en ekspansiv finanspolitik. Denne forudsætning er tvivlsom, og lønpolitikken må snarere antages at blive søgt gennemført i forbindelse med en *kontraktiv* finanspolitik, sådan som det faktisk sker i de kapitalistiske lande i dag, incl. de lande, der har overskud på den løbende betalingsbalance. Derfor synes det rimeligt at forudsætte, at en eventuel negativ effekt fra lønpolitikken på beskæftigelsen *ikke* vil blive modvirket gennem andre ekspansive foranstaltninger.

I denne artikel vil der blive opstillet en model, der – inden for dens begrænsede rammer – kan vise, hvordan nogle centrale størrelser spiller sammen i bestemmelsen af en lønpolitiks virkninger på produktion, indkomst, beskæftigelse, investeringer, betalingsbalance m.v. Modelanalysen vil også antyde, at det er overordentligt letsindigt blot at gå ud fra – a priori – at der er en negativ sammenhæng mellem lønniveau og beskæftigelse.

At det er lønpolitik snarere end indkomspolitik, der her vil blive behandlet, skyldes fire forhold: For det første er det overvejende lønpolitik, der agiteres for og rent faktisk føres. For det andet er det, hvad der anbefales af mange økonomer³. For det tredje er det vel også den almindelige opfattelse, at der er større chancer for at kunne gennemføre en effektiv lønpolitik end en tilsvarende effektiv prispolitik⁴. Dette følger bl.a. deraf, at der til hver enkelt lønudbetaling svarer en kontrollant med virkelige kontrolmuligheder, mens dette normalt ikke er tilfældet for priserne. Endelig for det fjerde er det jo en af ideerne bag lønpolitik, at profitten skal forøges i betalingsbalancesektorerne⁵.

I litteraturen om lønpolitik synes der at tegne sig to retninger. Den ene diskuterer lønpolitikens virkninger på (pris)-inflationen, og går egentlig ikke

3. F.eks. økonomerne i Det økonomiske Råds Formandskab, senest i (1976 a) og (1976 b). Også Vibe-Pedersen (1963) og (1965) og Gammelgård (1969). Men der er dog også mere nuancerede opfattelser, f.eks. Hoffmeyer (1964) og (1968). Det er en konsekvens af Hoffmeyers opfattelse, at en forbedret indkomststatistik vil øge mulighederne for at føre indkomspolitik. Heroverfor synes Vibe-Pedersen på kanten af at advare mod større viden på dette område (1963, s. 170).

4. En opfattelse, der dog ikke bør degenerere til at se lønsatserne som et ganske almindeligt instrument i den økonomiske politik, jfr. f.eks. Det økonomiske Råds formandskab (1973).

5. Jfr. Det økonomiske Råds Formandskab (1976 a, s. 84 f.) og (1976 b, s. 78 ff.). I den sidstnævnte redegørelse fremhæves det, at profitterne i betalingsbalancesektorerne må stige for at tiltrække en større andel af de samlede investeringer. Men samtidig siges det, at man – bl.a. på grund af den slørede skillelinje mellem betalingsbalancesektorer og hjemmemarkedssektorer – må acceptere en lignende udvikling på lang sigt i store dele af hjemmemarkedssektorerne (se også Zeuthen (1977)). Der synes her at tegne sig et problem for den ønskede ressourceallokering, da ikke alle sektorer kan få en større andel af de samlede investeringer.

videre end det. Dette kan skyldes, at inflation hovedsagelig anskues som et fordelingsproblem og altså som et onde i sig selv, eller at det stiltiende forudsættes, at der altid vil være den fornødne efterspørgsel til at absorbere den øgede produktion, som et omkostningsfald, alt andet lige, skulle inspirere til⁶. Heroverfor står en anden retning, der analyserer, hvilke videre konsekvenser det har for den effektive efterspørgsel, at der gribes ind i løndannelsen⁷. Denne artikel er et diskussionsbidrag inden for denne sidste retning.

2. Modellen

Modellen er en aggregeret model, og det betyder, at væsentlige problemer i forbindelse med lønpolitik ikke behandles, f.eks. afvigende profitudvikling i forskellige sektorer og bevægelsen af arbejdskraft mellem sektorerne⁸.

Endvidere er der tale om en statisk-komparativ analyse. Grünbaum (1939) lægger vægt på, at de forskellige variabelers relative tilpasningshastigheder er det helt afgørende i bedømmelsen af beskæftigelsesudviklingen. Omend det er et vigtigt problem, er det dog muligt, også inden for rammerne af en statisk model, at diskutere væsentlige aspekter af en lønpolitiks virkninger.

Endelig er den offentlige sektor udeladt af modellen. Det betyder, at der ikke tages hensyn til de automatiske finansreaktioner, ligesom diskretionære ændringer i penge- og finanspolitik ikke betragtes.

Efter disse indledende bemærkninger kan modellen opstilles:

$$C = C(W, P); \quad 1 \geq \frac{\partial C}{\partial W} > \frac{\partial C}{\partial P} \geq 0 \quad (1)$$

$$I = I(P, Y); \quad \frac{\partial I}{\partial P} \geq 0; \quad \frac{\partial I}{\partial Y} \geq 0 \quad (2)$$

$$X = X(p); \quad 0 \geq \frac{dX}{dp} \quad (3)$$

6. Hertil hører store dele af den danske diskussion, men også Bronfenbrenner (1971) leverer et eksempel på en analyse af omkostningssiden ved en *given* efterspørgsel (s. 454 ff.). I øvrigt afviser Bronfenbrenner (længerevarende) indkomspolitik bl. a. på grund af mulige »forvridninger« og faren for korporativisering. Med samme begrundelser afvises indkomspolitik af Gelting (1963) og (1964).

7. Der kan nævnes Grünbaum (1939) og Kalecki (1935) og (1939). Men også Det økonomiske Råds Formandskab (1976 b) giver en mere indgående vurdering af udviklingen i de enkelte efterspørgselskomponenter, som følge af lønpolitik.

8. Lancaster (1958) behandler problemerne om samtidig ligevægt på arbejds- og varemarkeder, opdelt på to sektorer.

$$M = M(p, Z); \quad Z = C + I; \quad \frac{\partial M}{\partial p} \geq 0; \quad \frac{\partial M}{\partial Z} \geq 0 \quad (4)$$

$$A = X - M; \quad 0 \geq \frac{\partial A}{\partial p} = \frac{dX}{dp} - \frac{\partial M}{\partial p} \quad (5)$$

$$Y = C + I + A \quad (6)$$

$$u = \frac{w}{a} \quad (7)$$

$$a = a(\omega); \quad \omega = \frac{w}{p}; \quad \frac{da}{d\omega} \geq 0 \quad (8)$$

$$p = p(u); \quad \frac{dp}{du} \frac{u}{p} = e_{pu}; \quad 1 \geq e_{pu} \geq 0 \quad (9)$$

$$\bar{p} = p \frac{C + I - M}{C + I} + p_i \frac{M}{C + I} = p + (p_i - p)m; \quad m = \frac{M}{C + I} \quad (10)$$

$$Y_i = \frac{\bar{p}}{p} Y \quad (11)$$

$$W = \frac{w}{ap} Y_i = hY_i; \quad h = \text{lønandelen} \quad (12)$$

$$P = Y_i - W \quad (13)$$

Alle store bogstaver betegner reale størrelser: C = forbrug; W = lønsom; P = samlet profit; Y = produktion; Y_i = indkomst; I = investeringer; X , M og A = eksport, import og eksportoverskud. u = omkostninger pr. produceret enhed; w = pengelønsatsen; a = produktionen pr. mand; p = prisen på den indenlandske produktion; \bar{p} = det vejede gennemsnitlige indenlandske prisniveau og p_i = prisen på importen. Endelig er m og h , som det fremgår af ligningerne, hhv. importandelen af den samlede indenlandske efterspørgsel (Z) og lønandelen, og $\omega = \frac{w}{p}$ er reallønnen betraget som omkostning (til forskel fra $\frac{w}{p}$, der er reallønnen betraget som indkomst).

Udover h , ω , Z og m (som er hjælpevariable) indeholder modellen 15 variable, og til bestemmelse af disse er der 13 ligninger. Pengelønnen behandles som eksogen variabel, mens importprisen, p_i , antages konstant. Når w er givet, bestemmes prisen på den indenlandske produktion og eksporten i ligningerne (7)-(9) og (3). Herefter bestemmes indkomstfordeling, det gennemsnitlige indenlandske prisniveau, indkomst, produktion, investeringer, forbrug og import simultant af de øvrige ligninger.

Ligning (1) bestemmer det reale forbrug som funktion af den reale lønsum og profitsum, og det antages, at den marginale forbrugstilbøjelighed m.h.t. løn er større end den marginale forbrugstilbøjelighed m.h.t. profit.

Ligning (2) bestemmer investeringerne som funktion af realiseret profit og produktion. Da det snarere er forventninger m.h.t. disse størrelser, der er afgørende for investeringerne, er forventningerne i denne model altså knyttet til den konstaterede udvikling.

Eksportoverskuddet (ligningerne (3)-(5)) er en funktion af prisen på de indenlandsk producerede varer, samt indenlandsk efterspørgsel. Det forudsættes i modellen (jfr. også omkostningsfunktionen), at al import er import af færdige varer til indenlandsk anvendelse, hvor der ses bort fra en indenlandsk værditilvækst. Endvidere antages den marginale importkvote for forbrug at være lig med den marginale importkvote for investeringer. Der er set bort fra en række relevante determinanter for eksportoverskuddet, som f.eks. produktudvikling, specialisering, markedsføring samt leveringsbetingelser og leveringsgaranti. Endelig antages importprisen og det udenlandske prisniveau konstant, ligesom der forudsættes uændret udenlandsk aktivitetsniveau og uændrede valutakurser.

Ligning (6) giver produktionen som bestemt af efterspørgslen.

Ligning (7) fastlægger enhedsomkostningerne, der i denne model antages at bestå udelukkende af enhedsløn- og omkostningerne. Det ville være en nærliggende mulighed at lade importen indgå i bestemmelsen af enhedsomkostningerne, men det ville i betydelig grad komplicere modellen og dens løsning og dermed også fortolkningen af resultaterne. Og sådan som importen og importprisen indgår i modellen, bliver der alligevel taget hensyn til virkningerne på realindkomsten af et ændret bytteforhold, idet det indenlandske prisniveau er en sammenevejning af importprisen og prisen på den indenlandske produktion. Derimod overvurderes virkningen på eksporten og importen af en given lønpolitik, når importen og importprisen ikke indgår i bestemmelsen af enhedsomkostningerne og dermed prisen på den indenlandske produktion, som er den pris, der indgår i eksport- og importfunktionen.

Et andet problem i forbindelse med bestemmelsen af enhedsomkostningerne er, at der ikke er taget hensyn til afskrivningerne. Hvis disse antages konstante (på kort sigt), vil variationer i produktion og afsætning medføre variationer i afskrivningerne pr. produceret enhed, hvilket igen kan influere på prisdannelsen. Hvis f.eks. en lønpolitik virker reducerende på produktion og afsætning, vil faldet i enhedsomkostningerne som følge af lønpolitikken blive modvirket af stigende afskrivninger pr. produceret enhed.

I ligning (8) er der antaget en positiv sammenhæng mellem reallønstigninger og produktion pr. mand. Denne sammenhæng begrundes for det første med, at stigende lønninger fremmer dels søgeaktiviteten efter mere profitable teknik'er og dels udviklingen af ny teknik, der via nye investeringer omsættes i større produktion pr. mand⁹. For det andet søges lønstigninger imødegået gennem en samtidig forøgelse af arbejdstempoet. For det tredje kan lønstigninger resultere i nedlæggelse af lønintensive virksomheder og virksomheder med relativt lave produktivitetstigninger, så en større andel af produktionen finder sted på højproduktive virksomheder¹⁰.

I formuleringen af (8) er det altså antaget, at disse forhold virker symmetrisk, så et lønfald (eller en svagere stigning) virker negativt (eller bremsende) på produktiviteten. Endelig kan det også fremhæves, at en lønpolitik vil resultere i faglige aktioner på arbejdsmarkedet, og dette vil også påvirke produktiviteten nedad¹¹.

Ligning (9) fastlægger prisen på den indenlandske produktion som funktion af enhedsomkostningerne. Det er antaget, at prisernes omkostningselasticitet vil ligge mellem 0 og 1. At e_{pu} er mindre end 1 begrundes bl.a. med, at priserne i vidt omfang vil være bestemt af den internationale prisdannelse, snarere end af det indenlandske omkostningsniveau¹².

I ligning (10) bestemmes det indenlandske prisniveau som et vejet gennemsnit af prisen på indenlandsk producerede varer og importprisen¹³.

I (11) anvendes det indenlandske prisniveau til at bestemme realindkomsten ud fra værdien af produktionen. Endelig giver (12) og (13) den reale lønsum og den reale profitsum.

9. Dette argument passer dog dårligt til den opstillede model, hvor lønnen ikke indgår i investeringsfunktionen og investeringerne ikke i a -funktionen, men det nævnes for fuldstændighedens skyld.

10. I denne proces behøver den samlede produktion ikke at falde, hvis der er ledig kapacitet i de højproduktive virksomheder og sektorer. Men derimod fremmes monopoliseringen.

11. Sådan som (8) er formuleret, er produktiviteten en funktion af pengelønnen deflateret med p . Ved konstant produktivitet vil denne realløn bevæge sig modsat profitten (pr. produceret enhed) deflateret med p . Hvis det derimod antages, at det ville være mere relevant at deflatere profit pr. produceret enhed med \bar{p} , kan man for ekstreme værdier af e_{pu} og m få en nedgang i realprofit pr. produceret enhed, når w/p falder. I den situation vil der så fortsat være et produktivetsfremmende pres på profitten, som ikke fremkommer i denne model.

12. Se f.eks. Danmarks Statistik (1968) og Det økonomiske Råds Formandskab (1976 b). I den nuværende situation er det – på baggrund af den faldende profitandel i den sidste halve snes år – yderligere sandsynligt, at prisernes omkostningselasticitet ved en lønpolitik vil vise sig at være lille, jfr. Schultze (1975). Se også Zeuthen (1977).

13. Det ses, at et bytteforhold på 1 (dvs. $p = p_i$) implicerer $\bar{p} = p$. Se i øvrigt Vastrup (1975) for en generel diskussion af visse svagheder i forbindelse med anvendelsen af sådanne indeks som \bar{p} .

3. Nogle udeladte ekspansive og kontraktive elementer

Som nævnt ovenfor kan det antages, at en lønpolitik for at blive gennemført kræver en ledsagende kontraktiv og arbejdsløshedsskabende finanspolitik¹⁴. I det omfang dette er rigtigt, må disse kontraktive effekter regnes med til virkningerne af lønpolitikken¹⁵. Men som nævnt ovenfor er de udeladt af modellen.

Der er to former for tilbagevirkninger fra udlandet af en indenlandsk lønpolitik. For det første vil de lavere eksportpriser efterhånden smitte af på importpriserne, så den endelige ændring af de relative priser bliver mindre end den initiale ændring. For det andet kan en indenlandsk lønpolitik føre til krav om – og iværksættelse af – lønpolitik i udlandet. Disse effekter, der vil kunne reducere eller helt ændre en eventuel positiv virkning af lønpolitik, er heller ikke indbygget i modellen.

I modellen sker alting på samme tid. Men i virkeligheden er der forskellige timelags i samspillet mellem de forskellige variable. Det er her afgørende, hvorvidt der som følge af lønpolitikken hurtigt viser sig ekspansive kræfter, der kan opveje de kontraktive effekter. Hvis ikke det er tilfældet, vil nogle af de ekspansive effekter, der fremkommer i modellen, måske aldrig vise sig i virkeligheden. Og under alle omstændigheder må en samlet vurdering af lønpolitikken også omfatte en vurdering af gennemslagstiden.

Der er heller ikke i modellen taget hensyn til virkningerne på forbrug og investeringer af en ændret inflationstakt. For investeringernes vedkommende må det antages, at et fald i inflationstakten (ved en given lånerente) må virke hæmmende på forventningerne til den relative profitabilitet af produktive investeringer. Forbrugets påvirkning er mere usikker¹⁶, selv om det ofte er antaget, at det reagerer som investeringerne ved et fald i inflationstakten.

Det skal også nævnes, at lønnen jo kun er en del af de samlede omkost-

14. Gammelmgård (1969) udtrykker dette lidt mere diskret: »Her skal det blot fremhæves, som en generel betragtning, at det er en nødvendig men næppe tilstrækkelig forudsætning for, at en indkomstpolitik kan lykkes, at den samlede efterspørgsel ved finans- og/eller pengepolitiske midler holdes inden for passende rammer.« (s. 129).

15. Det ville være et paradoks, hvis selve denne nødvendige forudsætning for lønpolitik skulle vise sig samtidig at være en hindring for en »succesrig« lønpolitik. Og dette er ikke udelukket, da man ud over den positive sammenhæng mellem løn og produktivitet også kan argumentere for en positiv sammenhæng mellem beskæftigelsesgrad og produktivitet, jfr. Lundvall (1974) og Pedersen (1977).

16. Jfr. Det økonomiske Råds Formandskab (1976 b, s. 44). Weber (1975) finder i en empirisk undersøgelse fra U.S.A. i perioden 1930–70 ingen signifikant sammenhæng mellem inflationstakt og forbrug.

ninger, og derfor vil modellen overdrive virkningerne at en given lønpolitik ved kun at se på lønomkostningerne. På den anden side udelukkes på denne måde også omkostningsreducerende substitution i produktionsprocessen.

Endelig fremhæves det somme tider, at selve forsøget på at føre lønpolitik kan føre til større profitforventninger og dermed forøgede investeringer. Det er dog en højst usikker mekanisme – i og for sig kunne annonceringen af en lønpolitik også føre til reducerede profitforventninger.

På baggrund af denne korte gennemgang af nogle udeladte kontraktive og ekspansive effekter, synes det rimeligt at betragte modellen som optimistisk med hensyn til et positivt resultat af lønpolitikken på beskæftigelse m.v.

4. Analyse af modellen

a. Produktion, beskæftigelse og indkomst

Ved løsning, differentiering og omskrivning fås af modellen¹⁷:

$$e_{Yw} = B^{-1} [1 - e_{aw} (1 - e_{pu})] e_{pu} \left[hD \left(\frac{1}{e_{pu}} - 1 \right) + (hD + E)m + e_{Ap} \frac{A}{Y} \right] \quad (14)$$

hvor e_{ij} betegner elasticiteten af i m.h.t. j , og hvor stjernen angiver en partiel elasticitet. Endvidere er:

$$B = 1 - \left(1 - \frac{\partial M}{\partial Z} \right) \left[\left(h \frac{\partial C}{\partial W} + (1-h) \frac{\partial C}{\partial P} \right) + \left(\frac{\partial I}{\partial Y} + (1-h) \frac{\partial I}{\partial P} \right) \right] \quad (15)$$

$$D = \left(1 - \frac{\partial M}{\partial Z} \right) \left(\frac{\partial C}{\partial W} - \frac{\partial C}{\partial P} - \frac{\partial I}{\partial P} \right) \quad (16)$$

$$E = \left(1 - \frac{\partial M}{\partial Z} \right) \left(\frac{\partial C}{\partial P} + \frac{\partial I}{\partial P} \right) \quad (17)$$

Det ses ved udregning, at

$$hD + E = \left(1 - \frac{\partial M}{\partial Z} \right) \left[\left(h \frac{\partial C}{\partial W} + (1-h) \frac{\partial C}{\partial P} \right) + (1-h) \frac{\partial I}{\partial P} \right] \quad (18)$$

17. Se appendix. Bytteforholdet i udgangssituationen er her og i det følgende sat = 1. Anden faktor i (14) er en approksimation.

I andet led af B er den anden faktor summen af den marginale forbrugstilbøjelighed og den marginale investeringstilbøjelighed. Herefter ses det, at B^{-1} er den velkendte multiplikator. Det antages, at B er positiv (dette er samtidig en betingelse for stabilitet i modellen), og følgelig er også B^{-1} positiv.

Anden faktor i D er den initiale ændring i den indenlandske efterspørgsel som følge af en marginal omfordeling mellem løn og profit. Derfor angiver D den initiale virkning på den indenlandske produktion af en omfordeling mellem løn og profit. Endelig angiver E den initiale ændring af den indenlandske produktion som følge af en marginal profitstigning.

Udover forudsætningen om $B > 0$, forudsættes det, at $0 \leq e_{aw} \leq 1$ og $0 < e_{pu} \leq 1$. Det følger så, at de tre første faktorer i (14) er positive. Derfor kan betingelsen for at e_{Yw} er negativ skrives:

$$hD \left(\frac{1}{e_{pu}} - 1 \right) + (hD + E) m < | e_{Ap}^* \frac{A}{Y} | \quad (19)$$

Når e_{Yw} er mindre end nul, vil en lønreduktion medføre en stigning i produktionen. Derfor udtrykker (19) betingelsen for, at en lønpolitik vil påvirke produktionen positivt.

Højresiden af (19) er et udtryk for de initiale ekspansive effekter fra udenrigshandelen¹⁸. Det første led på venstre side af (19) er et udtryk for de initiale kontraktive effekter fra omfordelingen mellem løn og profit. Andet led udtrykker den initiale kontraktive effekt fra det ringere bytteforhold, som følge af lønpolitikken. Dette ses af (18), hvor anden faktor er ændringen i den indenlandske efterspørgsel som følge af en marginal ændring i indkomsten ved konstant produktion (jfr. ovenfor anden faktor i andet led af (15)).

Det er en betingelse for, at der forekommer kontraktive effekter, at mindst ét af leddene på venstre side af (19) er positiv. Fra (18) ses det, at $hD + E$ er positiv, så andet led vil være positivt. For at første led skal være positivt, må D være positiv. Det vil sige, at det skal gælde, at investeringsstigningen som følge af en profitstigning er mindre end forbrugsfaldet som følge af omfordelingen fra løn til profit. Det synes at være en rimelig antagelse, at dette er tilfældet (især i den nuværende situation, hvor der er ledig kapacitet). Det forudsættes altså, at D er positiv, og dermed er venstre side af uligheden (19) positiv. Hvis herefter (19) ikke er opfyldt vil lønpolitikken bevirke en reduktion af produktionen.

18. Se appendix.

Af ulighed (19) ses det, at det i almindelighed – for en given værdi af højre side – gælder, at der er større risiko for fald i produktionen som følge af lønpolitikken, jo større lønandelen (h) er, jo større m er og jo mindre e_{pu} er. Et lille e_{pu} er ensbetydende med, at priserne kun i ringe grad følger faldet i omkostningerne¹⁹.

For at afgøre betydningen af størrelsen på D og E , må der tages hensyn til den sammenhæng, der er mellem dem (jfr. (16) og (17)). Da $\partial C/\partial w$ kun indgår i D gælder det, at et større $\partial C/\partial w$ øger venstresiden i (19) og dermed risikoen for et fald i produktionen som følge af lønpolitikken. Hvis D er større som følge af mindre $\partial C/\partial P$ og $\partial I/\partial P$, er E (og $hD + E$) samtidig mindre. Ved differentiation af venstresiden, og idet $dE = -dD$, findes betingelsen for at venstresiden er voksende i D at være: $e_{pu} < h/[h + (1-h)m]$ der varierer mellem 1 og h , når m varierer mellem 0 og 1). Det er sandsynligt at denne betingelse er opfyldt (f.eks. for $h = 3/5$ og $m = 1/4$ skal det blot gælde, at e_{pu} er mindre end $6/7$), så et større D i almindelighed vil øge risikoen for et produktionsfald. Det gælder så meget mere som et større m (en mere åben økonomi) kan antages at føre til et mindre e_{pu} (dvs. priserne på den indenlandske produktion er i højere grad bestemt af det internationale prisniveau). Men naturligvis kan det forekomme, at betingelsen ikke er opfyldt, så en større udgiftstilbøjelighed m.h.t. profit øger risikoen for et produktionsfald. Dette ville være resultatet af, at den indenlandske omfordeling fra løn til profit ikke kan opveje profitfaldet, der stammer fra det forringede bytteforhold.

Hvis igen ligning (14) betragtes, ses det, at stigningen eller faldet i produktionen afdæmpes af anden og tredje faktor. Faktoren $[1 - e_{aw}(1 - e_{pu})]$ afspejler forbindelsen mellem løn og produktivitet: når e_{pu} er mindre end én vil et fald i pengelønnen via et fald i reallønomkostningerne føre til en reduktion af produktiviteten. Placeringen af denne faktor er et udtryk for at produktivetsfaldet vil reducere såvel de kontraktive effekter fra omfordelingen af indkomster (ved at forhindre at beskæftigelsen falder lige så meget som produktionen) og det forringede bytteforhold, som de ekspansive effekter fra udenrigshandelen. I almindelighed gælder det, at jo større e_{aw} er, jo mindre er e_{yw} (numerisk). D.v.s. at hvis produktiviteten er kraftigt påvirket af lønomkostningerne, vil lønpolitikens virkning på produktionen blive tilsvarende

19. En sådan sammenhæng, som forringer muligheden for en »succesrig« lønpolitik kunne give anledning til at argumentere for en prispolitik. Der kunne også argumenteres for prispolitik ud fra andre kriterier, som f.eks. indkomstfordeling og – sammenhængende hermed – styrken af de »nedfrosne« inflationsmekanismer, der optas, når indkomspolitikken igen må opgives. Se Shupp (1976).

kraftigt reduceret. Endelig ses det af (14), at den totale initiale effekt af lønpolitikken forstærkes af multiplikatoreffekten²⁰.

Med hensyn til e_{pu} kan det være af interesse at betragte to specialtilfælde. Hvis $e_{pu} = 1$ (dvs. priserne på den indenlandske produktion bestemmes fuldstændig af omkostningerne), bliver (14) reduceret til:

$$e_{Yw} = B^{-1} \left[(hD + E)m + e_{Ap}^* \frac{A}{Y} \right]$$

Selv i dette tilfælde, hvor der ikke sker nogen indenlandsk omfordeling, vil der stadig være en kontraktiv effekt fra reduktionen af bytteforholdet.

Hvis derimod $e_{pu} = 0$ (dvs. priserne reagerer ikke på ændringer i omkostningerne), får man i stedet for (14):

$$e_{Yw} = B^{-1}(1 - e_{a\omega})hD$$

som (undtagen i specialtilfældet $e_{a\omega} = 1$) er større end nul. I dette tilfælde vil en lønpolitik utvetydigt føre til et fald i produktionen. Det hænger naturligvis sammen med, at i den her bragte model, vil der ikke forekomme ekspansive virkninger fra udenrigshandelen, når de relative priser ikke ændres.

Det kan foreløbigt konkluderes, at det langt fra er nogen selvfølge, at en lønpolitik vil medføre en forøget produktion, og selv om dette sker, er det sandsynligt, at produktionen kun vil blive påvirket i ringe grad.

Lønnens indflydelse på produktiviteten, der som nævnt afdæmper eller helt ændrer positive eller negative effekter på produktionen, har i denne model også indflydelse på beskæftigelsesudviklingen. Af $Y = aL$ fås:

$$e_{Lw} = e_{Yw} - e_{aw}$$

der under anvendelse af udtrykkene efter ligning (20a) i appendix kan skrives:

$$e_{Lw} = e_{Yw} - e_{a\omega} (1 - e_{pu}) / (1 - e_{a\omega} e_{pu}) \quad (20)$$

Det ses, at hvis $e_{Yw} < 0$, dvs. lønpolitikken giver en større produktion, vil beskæftigelsesvirkningen blive større end svarende til produktionsstigningen. Omvendt vil en faldende produktion blive modsvaret af et mindre fald – eventuelt en stigning – i beskæftigelsen.

20. Det bemærkes, at $\partial I / \partial Y$ ikke spiller nogen rolle i bestemmelsen af, om produktionen vokser eller falder, men $\partial I / \partial Y$ formindsker B , så multiplikatoreffekten forøges.

For realindkomsten (ligning 11) gælder, at lønpolitikken virker gennem såvel ændringer i produktionen som i relative priser. Når bytteforholdet som følge af lønpolitikken forringes, bliver også p/\bar{p} mindre, således at en eventuel stigning i produktionen modsvarer af en mindre stigning – eventuelt et fald – i indkomsten. Hvis produktionen falder som følge af lønpolitikken, bliver resultatet et endnu større fald i indkomsten.

b. Profit.

Den ændring af indkomstfordelingen, som lønpolitikken giver anledning til, forøger – ceteris paribus – profitten. Heroverfor står virkningen fra det ringere bytteforhold, som reducerer profitten. Endelig vil ændringerne i produktionen – der kan gå begge veje – indvirke på profitten. Der er således to modsat rettede tendenser, samt en effekt, der kan være positiv eller negativ.

Ved udregning fås²¹:

$$e_{pw} = B^{-1} \left[1 - e_{a\omega} (1 - e_{pu}) \right] e_{pu} \left[\frac{h}{1-h} ((1-h) D - B) \left(\frac{1}{e_{pu}} - 1 \right) + (hD + B + E)m + e_{AP}^* \frac{A}{\bar{Y}} \right] \quad (21)$$

hvor B , D og E har de i ligningerne (15) – (17) angivne betydninger.

Svarende til ulighed (19) ovenfor fås betingelsen for, at en lønpolitik medfører en forøget profit (ved omskrivning af sidste faktor i (21)):

$$hD \left(\frac{1}{e_{pu}} - 1 \right) + (hD + E)m - B \left[\frac{h}{1-h} \left(\frac{1}{e_{pu}} - 1 \right) - m \right] < \left| e_{AP}^* \frac{A}{\bar{Y}} \right| \quad (22)$$

Det ses, at de to første led på venstre side af (22) er de samme som i (19). Om venstresiden af (22) er større eller mindre end venstresiden af (19) afgøres således af tredje led i (22).

Hvis dette led er positivt, er venstresiden i (22) mindre end venstresiden i (19), og (22) vil være opfyldt, hvis (19) er det. Dvs. i den situation vil en produktionsstigning som følge af lønpolitikken være ledsaget af en profitstigning (mens der ikke på forhånd kan siges noget om profitten, hvis produktionen falder). Omvendt, hvis tredje led i (22) er negativt, kan man sige, at et produktionsfald som følge af lønpolitikken også vil indebære et fald i pro-

21. Se appendix.

fitten (mens der ikke på forhånd kan siges noget om profitten, hvis produktionen stiger). Imidlertid er det sandsynligt, at tredje led er positivt (den samme betingelse som nævnt ovenfor, $e_{pu} < h / [h + (1-h)m]$, skal være opfyldt), så en produktionsstigning også vil blive ledsaget af en profitstigning (hvad et produktionsfald altså også kan blive).

Af ulighed (22) ses det, at det i almindelighed – for en given værdi af højre side – gælder, at der er større mulighed for et fald i profitten, jo større m er. Endvidere ses det, ved at skrive venstre side af (22) på formen fra (21), at venstre side af (22) er numerisk aftagende i e_{pu} og numerisk voksende i h , når $(1-h)D < B$. Ved udregning af dette udtryk fås $(1 - \partial M / \partial Z) (\partial C / \partial W + \partial I / \partial Y) - 1 < 0$, hvilket for en åben økonomi (som den danske) rimeligvis er opfyldt (jfr. nedenfor). Derfor gælder det, at muligheden for et fald i profitten er større jo mindre h er og jo større e_{pu} er²².

Ovenfor blev det konkluderet, at muligheden for et fald i produktion og beskæftigelse er større jo mindre e_{pu} er. Når dette samtidig øger muligheden for en profitstigning, ses der her at være en interessemodsatning mellem arbejdere og profitmodtagere.

c. Investeringer

I det tilfælde, hvor profitten og produktionen ændrer sig i samme retning, vil investeringerne også ændre sig i denne retning. Men hvis produktionen falder samtidig med, at profitten stiger, kan man ikke på forhånd afgøre virkningen på investeringerne. For at investeringerne i dette tilfælde skal vokse som følge af lønpolitikken, skal det gælde²³:

$$\frac{e_{IR}^*}{e_{IP}^*} < \frac{|e_{PW}|}{e_{YW}} \quad (23)$$

hvor stjernen angiver partielle elasticiteter. Det er ikke særlig overraskende, at det i almindelighed gælder, at hvis den partielle elasticitet m.h.t. produktionen er større end m.h.t. profitten, må profitten procentvis stige mere end produktionen falder, hvis investeringerne skal vokse. For givne partielle el-

22. Det ses ved udregning, at udgiftstilbøjeligheden m.h.t. profit ikke spiller nogen rolle i bestemmelsen af, om profitten vokser eller falder som følge af lønpolitikken. Men $\partial I / \partial P$ og $\partial C / \partial P$ indgår i multiplikatoren (sml. ovenfor note 20).

23. Se appendix.

sticiteter angiver (23) undergrænsen for profitstigningen i forhold til produktionsfaldet, hvis investeringerne skal vokse²⁴.

d. Betalingsbalancen.

I løbende priser kan eksportoverskuddet skrives:

$$A_l = pX - p_i M \quad (24)$$

hvor p_i er det konstante importpriseniveau. Ved differentiation og omskrivning fås²⁵:

$$\begin{aligned} \frac{dA_l}{dw} = \frac{\partial A_l}{\partial p} \frac{dp}{dw} - p_i \left[(\alpha - \beta) \frac{dh}{dw} Y + (h\alpha + (1-h)\beta) \frac{m}{p} \frac{dp}{dw} Y \right] \\ - p_i \left[h\alpha + (1-h)\beta + \frac{\partial M}{\partial Z} \frac{\partial I}{\partial Y} \right] \frac{dY}{dw} \end{aligned} \quad (25)$$

hvor

$$\alpha = \frac{\partial M}{\partial Z} \frac{\partial C}{\partial W} \quad (26)$$

dvs. importændringen ved en marginal ændring i lønsummen ($\alpha \geq 0$), og hvor

$$\beta = \frac{\partial M}{\partial Z} \left(\frac{\partial C}{\partial P} + \frac{\partial I}{\partial P} \right) \quad (27)$$

dvs. importændringen ved en marginal ændring i profitsummen ($\beta \geq 0$).

$\alpha - \beta$ er således den initiale importvirkning af en marginal omfordeling mellem løn og profit, mens $h\alpha + (1-h)\beta$ er den marginale importkvote m.h.t. indkomsten ved en given fordeling.

Første led på højre side i (25), der normalt må antages at være negativt²⁶,

24. Det økonomiske Råds Formandskab (1976 b) synes at lægge afgørende vægt på produktionsudviklingen (s. 41 f.). I en situation, hvor lønpolitikken medfører et fald i produktionen, skal profitten altså, ifølge DØRF's synspunkt, stige betragteligt, hvis et fald i investeringerne skal undgås.

25. Se appendix.

26. For at $\partial A_l / \partial p \times dp/dw$ skal være negativ, skal (når der i udgangssituationen er ligevægt på betalingsbalancen) summen af importens partielle priselasticitet og den numeriske værdi af eksportens priselasticitet være større end 1 (se f.eks. Nuti (1969)).

er virkningen af substitution mod indenlandsk producerede varer ved lønpolitikken. Den mængdemæssige forøgelse af eksportoverskuddet bliver her modsvaret af et ringere bytteforhold, så overskudsforøgelsen i løbende priser bliver reduceret, eller eventuelt vendes til en nedgang i eksportoverskuddet.

Andet led udtrykker betalingsbalancevirkningen fra dels en ændring i indkomstfordelingen og dels fra den indkomstreducerende bytteforholdsforringelse. Idet $(ha + (1-h)\beta)$ er positiv, vil bytteforholdsforringelsen (gennem reduceret indkomst) virke forøgende på overskuddet på betalingsbalancen (faktoren $\frac{m}{p} \frac{dp}{dw} Y$ er den bytteforholdsfremkaldte reduktion af indkomsten ved en given produktion, jfr. appendix (9.a) og (12.a)). Hvis $\alpha > \beta$ vil der også være en forøgende effekt på betalingsbalanceoverskuddet fra den ændrede fordeling (faktoren $\frac{dh}{dw} Y$ er det overførte beløb fra løn til profit ved en given indkomst, jfr. appendix lign. (7.a) og (8.a)), mens omvendt $\alpha < \beta$ vil betyde en reduktion af overskuddet som følge af lønpolitikken²⁷.

Endelig giver tredje led på højre side af (25) betalingsbalancevirkningerne fra en ændret produktion som følge af lønpolitikken. Dette led vil virke forøgende eller reducerende, afhængig af produktionens reaktion på lønpolitikken.

(25) giver de samlede betalingsbalancevirkninger, der følger af lønpolitikken. Men det kan have en selvstændig interesse at vurdere virkningen på betalingsbalancen ved en given produktion dvs. når $\frac{dY}{dw} = 0$. Indføres dette i (25), kan denne skrives²⁸:

$$e_{A,w} = \frac{Y}{A} \left[1 - e_{aw} (1 - e_{pu}) \right] \\ e_{pu} \left[\frac{X}{Y} - h(\alpha - \beta) \left(\frac{1}{e_{pu}} - 1 \right) - (ha + (1-h)\beta) m + e_{Ap}^* \frac{A}{Y} \right] \quad (28)$$

For at lønpolitikken skal medføre et forøget eksportoverskud, skal det gælde at $e_{A,w} < 0$, dvs. det skal gælde:

27. I denne model, hvor der antages samme importindhold i investeringer som i forbrug og her igen samme importindhold i forbrug ud af løn og profit, er det sandsynligt, at $\alpha > \beta$. Men hvis der antages større importindhold i investeringer og forbrug ud af profit kan α være mindre end β .

28. Se appendix.

$$\frac{X}{Y} - h(a - \beta) \left(\frac{1}{e_{pu}} - 1 \right) - (ha + (1 - h)\beta) m < \left| e_{Ap}^* \frac{A}{Y} \right| \quad (29)$$

Hvis $a > \beta$ ses det af (29), at det i almindelighed – for en given værdi af højre side, og af X/Y – gælder, at der er større risiko for et fald i eksportoverskuddet ved en *given* produktion, jo mindre lønandelen er (idet $ha + (1-h)\beta$ er voksende i h), jo større e_{pu} er og jo mindre m er.

5. En lukket økonomi

At diskutere virkningerne af en lønpolitik i en lukket økonomi har begrænset relevans, hvis der er tale om et land med en relativ stor udenrigshandel²⁹. Men tænker man på den kapitalistiske verden under ét, er det en yderst relevant problemstilling. Det er under denne synsvinkel, lønpolitikken skal diskuteres i dette afsnit.

Ligesom de gentagne runder af valuta- og importregulering i 30'ernes depression var en »beggar my neighbour«-politik, er der også i en lønpolitik, der søges gennemført i alle lande, en konkurrence om at eksportere vanskelighederne til hinanden. En internationalt gennemført lønpolitik vil øge agitationen for en yderligere stramning af lønpolitikken i det enkelte land, der – hvis den gennemføres – kan give anledning til nye internationale runder af lønpolitik.

Sådan gentagne runder af lønpolitik er en åbenlys overtrædelse af lærebøgenes grundsætninger, hvorefter overskudslande skulle føre en mindre restriktiv lønpolitik, så underskudslandene kunne rette op på situationen. Denne anomali søges f.eks. forklaret ved, at de enkelte landes »inflation frygt« er stærkere end »ønsket« om fuld beskæftigelse³⁰. Men hvis det var forklaringen, skulle man hos overskudslandene ikke forvente den store modvilje mod revalueringer, der faktisk lægges for dagen. Det er snarere sådan, at eksportoverskud søges bevaret, fordi det er én af faktorerne bag international politisk dominans.

Men uanset forklaringen er det en kendsgerning, at der søges ført en lønpolitik i det meste af den kapitalistiske verden. Og eftersom disse lande under ét ikke kan forøge deres eksportoverskud nævneværdigt, bliver der tale om vurdering af lønpolitikens virkninger for en lukket økonomi.

29. Hermed menes der ikke, at lønpolitik *nodvendigvis* har større mulighed for »succes« i et lille land, for som det er fremgået, vil den kontraktive bytteforholdsforringelse virke kraftigere, jo større udenrigshandelen er relativt til den indenlandske produktion.

30. F.eks. Det økonomiske Råds Formandskab (1976 b, s. 27 ff.).

Vurderet ud fra modellen ovenfor, svarer det til, at det ekspansive element fra eksportoverskuddet og det kontraktive element fra bytteforholdsforringelsen forsvinder. Betingelsen for, at lønpolitikken medfører forøget produktion (ulighed (19)), kan da skrives:

$$hD (1 - e_{pu}) < 0, \text{ hvor} \quad (30)$$

$$D = \frac{\partial C}{\partial W} - \frac{\partial C}{\partial P} - \frac{\partial I}{\partial P} \quad (\text{jfr. (16)})$$

Det forekommer usandsynligt, at D skulle være negativ³¹. Men selv om D er positiv, ville det stadig være muligt at undgå de produktionsnedsættende virkninger af lønpolitikken, hvis $e_{pu} = 1$, dvs. hvis priserne helt følger med lønningerne ned. Men også i denne sammenhæng, hvor man dårligt kan henvide til den internationale prisdannelse som årsag til, at e_{pu} er mindre end 1, er det usandsynligt, at priserne skulle følge lønningerne, når priserne kan sættes op uden risiko for, at lønningerne følger med. Dette gælder i særlig grad, hvis profitandelen i den foregående periode har været faldende (jfr. note 12).

Der er således ingen grund til at tro, at en international lønpolitik er et effektivt middel mod arbejdsløshed, og da slet ikke, hvis man ønsker virkninger inden for en overskuelig fremtid^{32,33}.

6. En numerisk illustration

Det er hensigten i dette afsnit at illustrere nogle af modellens sammenhænge ved en numerisk fremstilling. De anvendte numeriske størrelser er på ingen måde urealistiske, så i dette afsnit antydes også usikkerheden omkring de økonomiske virkninger af en lønpolitik og dens manglende »effektivitet«.

31. Dette gælder især i en situation som den nuværende med ledig kapacitet, hvor $\partial I/\partial P$ må antages at være meget lille.

32. Og når opsvinget viser sig, skyldes det måske snarere, at den ledige kapacitet efterhånden forsvinder, og at det er dette, der øger den marginale profitabilitet på nyinvesteringer. Hvis lønpolitikken ikke nævneværdigt fremskynder denne proces, er den blot et middel til at aflede opmærksomheden fra andre mulige løsningsmetoder.

33. Denne konklusion blev allerede - før Keynes (1936) - fremhævet af Kalecki (1935), der analyserede årsager til den manglende effekt af en lønpolitik. For en åben økonomi (Holland) konkluderede Tinbergen (1937) tilsvarende, at en isoleret lønpolitik ikke kunne løse beskæftigelses- og betalingsbalanceproblemerne (uddybet i Tinbergen (1951 b)).

Der ses først på følgende værdier:

$$Y = 209, M = 56, C = 169, I = 47, X = 49, |e_{XP}| = 1,2$$

$$e_{MP}^* = 0,35, h = 0,6, e_{pu} = 0,25, e_{a\omega} = 0,25$$

$$\frac{\partial M}{\partial Z} = 0,26, \frac{\partial C}{\partial W} = 0,95, \frac{\partial C}{\partial P} = 0,45, \frac{\partial I}{\partial Y} = 0,18, \frac{\partial I}{\partial P} = 0,10$$

Af tallene for tilgang og anvendelse og eksportens og importens priselasticiteter findes $e_{Ap}^* \frac{A}{Y} = -0,37$ (appendix (23.a)) og $m = 0,26$.

Tallene for tilgang og anvendelse er skønnede værdier for 1976³⁴. Tallene er renset for nettoafgifter, men er incl. den offentlige sektors bidrag, da der i modsat fald skulle reguleres på import og eksport på en arbitrær måde. Endelig er – under hensyn til modellens struktur – eksportens importindhold fratrukket såvel eksport som import³⁵.

Den marginale importkvote er sat lig det gennemsnitlige importindhold i forbrug og investeringer.

De marginale forbrugskvoter svarer til en samlet marginal forbrugskvote på 0,75 imod den gennemsnitlige på 0,81. Forskellen mellem de to forbrugskvoter på 0,50 er i overensstemmelse med en del økonometriske undersøgelser, mens andre undersøgelser giver ret afvigende resultater³⁶.

Med hensyn til elasticiteterne i udenrigshandelen er det som bekendt vanskeligt at afgøre, hvilke værdier, der er de mest realistiske. Importpriselasticiteten svarer til værdien i SMEC II (Røsted m.fl. (1974)), mens eksportpriselasticiteten er valgt mere tilfældigt.

De marginale investeringstilbøjeligheder svarer til et forløb, hvor $\frac{dI}{dY} = \frac{I}{Y} = 0,22$. Dette er uden tvivl alt for store størrelser i en situation med ledig kapa-

34. Det økonomiske sekretariat (1976).

35. Ca. 38 pct. af den samlede eksportværdi, jfr. Brink m.fl. (1976, s. 62).

36. Klein (1950) og (1962) (1962-titlen giver tal for den Hollandske 1955 model) og Tinbergen (1951 a) har forskelle på hhv. 0.55, 0.45 og 0.49. Men som nævnt regner andre undersøgelser med ret afvigende differencer, f.eks. Brown (1952) (0.32) og Tinbergen (1937) (0.87). Forskellene skyldes dels statistiske vanskeligheder og forskelle i definition af profit m.v. Det må naturligvis også erindres, at disse undersøgelser er fra forskellige steder og tider. Undersøgelserne regner med et større lag for forbrug ud af profit, hvilket vil forøge (i hvert fald midlertidigt) de kontraktive effekter af omfordelingen.

citet, når det drejer sig om investeringernes reaktion på en stigning i profit og produktion. De anførte investeringstilbøjeligheder er ensbetydende med, at investeringernes elasticitet m.h.t. produktionen er større end m.h.t. profitten ($e_{IY}^* = 0,80$; $e_{IP}^* = 0,18$).

Hvad angår e_{pu} og e_{aw} er det vanskeligere at finde holdepunkter for konkrete værdier³⁷. For ikke at overspille betydningen af produktivitetens lønafhængighed er e_{aw} sat så lavt som 0,25.

Når disse værdier indsættes i ligningerne (14), (20), (21), (25a) og (28), får man: $e_{Yw} = 0,23$; $e_{Lw} = 0,03$, $e_{Pw} = -0,62$, $e_{Iw} = 0,07$, $e_{Aiw} = 2,54$.

Hvis lønpolitikken sænker lønsatsen med f.eks. 4 pct.³⁸, ses det, at produktionen vil være knap 1 pct. mindre end ellers. Dette er altså en situation, hvor de kontraktive effekter overvejer de ekspansive. På grund af faldet i produktivitet bliver der dog kun et lille fald i beskæftigelsen. Derimod stiger profitten med 2,5 pct. på trods af nedgangen i produktionen og det forringede bytteforhold. Alligevel falder investeringerne, fordi profitstigningen ikke kan opveje produktionsfaldets betydning for investeringerne. Endelig ses det, at betalingsbalanceunderskuddet vil være 10 pct. mindre end i en situation uden lønpolitik (hvilket ikke garanterer en reduktion af et nuværende underskud, da der også føres lønpolitik i udlandet).

Herefter betragtes et tilfælde, der er mere favorabelt for lønpolitikken tilhængere. e_{pu} sættes = 0,6, og samtidig indføres de sikkert mere realistiske værdier: $\frac{\partial I}{\partial Y} = 0,09$, og $\frac{\partial I}{\partial P} = 0,06$ ($e_{IY}^* = 0,40$ og $e_{IP}^* = 0,11$).

I denne situation får man: $e_{Yw} = -0,08$, $e_{Lw} = -0,20$, $e_{Pw} = -0,48$, $e_{Iw} = -0,08$, $e_{Aiw} = 3,8$.

Hvis igen lønpolitikken sænker lønnen med 4 pct.³⁹, ses det, at produktionen vil være godt 0,3 pct. større, mens beskæftigelsen vil være knap 1 pct. større. Profitten stiger omtrent 2 pct., dvs. en *mindre* stigning end i den forrige situation. Investeringerne vokser med godt 0,3 pct., mens underskuddet på betalingsbalancen vil være 15 pct. mindre (der er dog ikke her taget hensyn til den *stigning* i underskuddet, der vil fremkomme som følge af den forøgede produktion (jfr. ligningerne (25) og (28)). Det gælder igen her, at dette ikke er det samme, som at et nuværende underskud reduceres.

37. M.h.t. e_{pu} , se Danmarks Statistik (1968) og Schultze (1975).

38. Hvilket ud fra (11.a) og (21.a) – med de anvendte værdier af m , e_{pu} og e_{aw} – findes at svare til et reallønsfald (pr. mand) på 3,4 pct.

39. Der nu svarer til et reallønsfald (pr. mand) på 2,4 pct.

Selv om virkningerne af lønpolitikken i dette eksempel ikke er imponerende, går de i den retning, en lønpolitik siges at virke. Hvis man nu – med uændrede talstørrelser i øvrigt – ser på virkningerne af en internationalt gennemført lønpolitik, får man⁴⁰: $e_{Yw} = 0,67$, $e_{Lw} = 0,55$, $e_{Pw} = 0,15$ og $e_{Iw} = 0,28$.

I modsætning til ovenfor bevirker en lønsenkning på 4 pct.⁴¹ nu en 2,7 pct. mindre produktion og en 2 pct. mindre beskæftigelse. Endvidere falder profitten med 0,6 pct. og investeringerne med 1,1 pct.

I hvilken forstand en sådan internationalt gennemført lønpolitik kan siges at afhjælpe den økonomiske krise er ikke let at se.

7. Afslutning

Selv i det tilfælde, hvor en lønpolitik kun føres i et enkelt land, kan der i høj grad være tvivl om, i hvilken retning lønpolitikken påvirker produktion, beskæftigelse og investeringer. Hvis beskæftigelse og investeringer falder som følge af lønpolitikken, vil det yderligere forøge de økonomiske problemer, idet såvel arbejdsløshed som lavere investeringer på længere sigt påvirker produktiviteten og »konkurrenceevnen«⁴². Men selv om beskæftigelse og investeringer forøges som følge af lønpolitikken, er der tale om et særdeles langsomt virkende middel. Der er ofte argumenteret for, at netop fordi der føres lønpolitik i andre lande, er det en nødvendighed for det enkelte land. Det er værd at understrege, at dette argument forudsætter, at der er en »positiv« virkning fra lønpolitikken, og at der ikke er andre alternativer.

Når lønpolitikken vurderes for den kapitalistiske verden under ét, adskiller den sig i princippet ikke fra de kriseforstærkende midler, der anvendtes i 30'ernes krise. Selv om profitandelen ved en sådan politik forøges, gælder dette ikke umiddelbart for profitsummen (jfr. den numeriske illustration ovenfor), og lønpolitikken vil her kunne virke såvel forøgende som forlængende på en økonomisk krise.

Som en modvægt mod lønpolitikkenes kontraktive virkninger kunne man teoretisk forestille sig en ekspansiv finanspolitik. Men det er netop kun rent teoretisk, fordi en nødvendig forudsætning for lønpolitikken er en tilstrækkelig stor – og måske især stigende – arbejdsløshed. Hertil kommer, at de klasseinteresser, der er knyttet til lønpolitikken tilgodeses uanset om denne politik ledsages af en *kontraktiv* finanspolitik. Det er måske endda sådan, at de

40. Ved i ligningerne (14)–(17) og (21) at sætte $\partial M/\partial Z$, m og $\epsilon_{Ap} A/Y$ lig 0.

41. Svarende til et reallønsfald (pr. mand) på 1,8 pct.

42. Det er dog her vigtigt at understrege det uacceptable i, at økonomiske balanceproblemer søges løst gennem en politik, der lige så godt kan være arbejdsløshedsskabende som det modsatte.

i den situation varetages endnu bedre (jfr. også de numeriske illustrationer ovenfor, hvor det andet eksempel giver en mindre profitstigning end det første)⁴³.

Lønpolitik er et usikkert og i *bedste fald* meget langsomt virkende middel mod arbejdsløshed og betalingsbalanceproblemer. Samtidig er der knyttet store interesser til gennemførelsen af en sådan politik, uanset hvordan det går med beskæftigelsen og betalingsbalancen. På denne baggrund må anbefalinger af lønpolitik fremstå som en – måske ubevidst – varetagelse af bestemte klasseinteresser.

APPENDIX

Ad ligningerne (14)–(18):

Fra ligningerne (1)–(6) fås:

$$Y = C(W, P) + I(P, Y) + X(p) - M(p, Z) \quad (1 a)$$

der ved differentiation og omflytning bliver (idet $\frac{dZ}{dW} = \frac{dC}{dW} + \frac{dI}{dW}$, jfr. (4)):

$$\left(1 - \frac{\partial I}{\partial Y}\right) \frac{dY}{dw} = \frac{\partial C}{\partial W} \frac{dW}{dw} + \frac{\partial C}{\partial P} \frac{dP}{dw} + \frac{\partial I}{\partial P} \frac{dP}{dw} - \frac{\partial M}{\partial Z} \frac{dC}{dw} - \frac{\partial M}{\partial Z} \frac{dI}{dw} + \frac{\partial A}{\partial p} \frac{dp}{dw} \quad (2 a)$$

Heri indsættes:

$$\frac{dC}{dw} = \frac{\partial C}{\partial W} \frac{dW}{dw} + \frac{\partial C}{\partial P} \frac{dP}{dw} \quad (\text{fra (1)}) \quad (3 a)$$

$$\frac{dI}{dw} = \frac{\partial I}{\partial P} \frac{dP}{dw} + \frac{\partial I}{\partial Y} \frac{dY}{dw} \quad (\text{fra (2)}) \quad (4 a)$$

og man får

$$\left[1 - \left(1 - \frac{\partial M}{\partial Z}\right) \frac{\partial I}{\partial Y}\right] \frac{dY}{dw} = \left(1 - \frac{\partial M}{\partial Z}\right) \frac{\partial C}{\partial W} \frac{dW}{dw} + \left(1 - \frac{\partial M}{\partial Z}\right) \frac{\partial C}{\partial P} \frac{dP}{dw} + \left(1 - \frac{\partial M}{\partial Z}\right) \frac{\partial I}{\partial P} \frac{dP}{dw} + \frac{\partial A}{\partial p} \frac{dp}{dw} \quad (5 a)$$

Fra (12) fås:

$$\frac{dW}{dw} = \frac{dh}{dw} Y_t + h \frac{dY_t}{dw} \quad (6 a)$$

43. For en uddybning af de specielle klasseinteresser, der kan være knyttet til en arbejdsløsheds-skabende finanspolitik, se Kalecki (1943).

$$\begin{aligned}
 &= X + p \frac{\partial A}{\partial p} \\
 &= Y \left(\frac{X}{Y} + e_{Ap}^* \frac{A}{Y} \right)
 \end{aligned}$$

Ved omformning og anvendelse af (21a) fås ligning (28):

$$\begin{aligned}
 e_{A,w} = \frac{Y}{A} \left[1 - e_{aw} (1 - e_{pu}) \right] e_{pu} \left[\frac{X}{Y} - h (a - \beta) \left(\frac{1}{e_{pu}} - 1 \right) \right. \\
 \left. - (ha + (1 - h) \beta) m + e_{Ap}^* \frac{A}{Y} \right] \quad (29a)
 \end{aligned}$$

Litteratur

- BRINK, H. og P. DENCIK, C. GROTH, C. KOCH, P. KONGSHØJ MADSEN, G. PERSSON. 1976. *Arbejdsløshed, betalingsbalance og økonomisk politik*. Roskilde.
- BRONFENBRENNER, M. 1971. *Income Distribution Theory*. Chicago.
- BROWN, T. M. 1952: Habit Persistence and Lags in Consumer Behaviour. *Econometrica*. Juli.
- DANMARKS STATISTIK. 1968. Devalueringen og industriens eksportpriser. *Statistiske Efterretninger*, nr. 23.
- Det økonomiske Råds Formandskab. 1973. *Dansk Økonomi*. Efteråret 1973. København.
- Det økonomiske Råds Formandskab. 1976 a. *Dansk økonomi*. April 1976. København.
- Det økonomiske Råds Formandskab. 1976 b. *Dansk økonomi*. November 1976. København.
- Det økonomiske Sekretariat. 1976. *Økonomisk Oversigt*. December 1976. København.
- Florence, P. S. 1975. Stagflation in Great Britain. I Means, G. C. m.fl., *The Roots of Inflation*. Wilton House.
- GAMMELGÅRD, S. 1969. Om indkomstkapløb, indkomspolitik og indkomstfordeling. I *Festskrift til Carl Iversen*. København.
- GAMMELGÅRD, S. 1977. Løn, pris, profit. *Politiken*, 23/2.
- GELTING, J. 1963. Indkomspolitikken. *Nationaløkonomisk Tidsskrift*, 5.-6. hefte.
- GELTING, J. 1964. Indkomspolitikken og pris-mekanismen. *Nationaløkonomisk Tidsskrift*, 3.-4. hefte.
- GRÜNBAUM, I. 1939. Lønforhøjelse som Mid-del mod strukturel overopsparingsarbejds-løshed. *Nationaløkonomisk Tidsskrift*.
- HOFFMEYER, E. 1964. Indkomspolitikens grundlag. *Nationaløkonomisk Tidsskrift*, 1-2. hefte.
- HOFFMEYER, E. 1968. Inflation og indkomst-politik. I Thygesen, N. og P. Nørregaard Rasmussen, red., *Udviklingslinier i makro-økonomisk teori*. København.
- KALECKI, M. 1935. The Mechanism of the Business Upswing. I *Selected Essays on the Dynamics of the Capitalist Economy*, Cambridge. 1971.
- KALECKI, M. 1939. Money and Real Wages. I *Essays in the Theory of Economic Fluctua-tions*, London.
- KALECKI, M. 1943. Political Aspects of Full

- Employment. I Hunt, E. K. og J. G. Schwartz, eds., *A Critique of Economic Theory*. Penguin 1972.
- KEYNES, J. M. 1936. *The General Theory of Employment, Interest and Money*. London.
- KLEIN, L. R. 1950. *Economic Fluctuations in the United States 1921-1941*. London.
- KLEIN, L. R. 1962. *An Introduction to Econometrics*. Englewood Cliffs.
- LANCASTER, K. 1958. Productivity - Geared Wage Policies. *Economica*.
- LUNDEVALL, B.-Å. 1974. Virker en høj arbejdsløshed dæmpende på inflationen? *Nationaløkonomisk Tidsskrift*, nr. 3.
- NUTI, D. M. 1969. On Incomes Policy. *Science and Society*, Vol. 33. Genoptrykt i Hunt, E. K. og J. G. Schwartz, eds., *A Critique of Economic Theory*, Penguin 1972.
- PEDERSEN, P. J. 1977. Inflation, arbejdsløshed og produktivitetsudvikling. *Nationaløkonomisk Tidsskrift*, nr. 2.
- SCHULTZE, C. L. 1975. Falling Profits, Rising Profit Margins, and the Full-Employment Profit Rate. *Brookings Papers on Economic Activity*, nr. 2.
- SHUPP, F. R. 1976. Optimal Policy Rules for a Temporary Incomes Policy. *Review of Economic Studies*, juni.
- TINBERGEN, J. 1937. *An Econometric Approach to Business Cycles Problems*. Paris.
- TINBERGEN, J. 1951 a. *Business Cycles in the United Kingdom 1870-1914*. Amsterdam.
- TINBERGEN, J. 1951 b. *Econometrics*. London.
- VASTRUP, C. 1975. Opponentindlæg ved forsvaret af Ellen Andersens disputats. *Nationaløkonomisk Tidsskrift*, nr. 3.
- VIBE-PEDERSEN, J. 1963. Lønpolitik eller generel indkomspolitik? *Økonomi og politik*, nr. 3.
- VIBE-PEDERSEN, J. 1965. Wage Policy and Income Distribution in an Open Economy. I Schneider, E., hrsg., *Probleme der Einkommenspolitik*. Tübingen.
- WEBER, W. E. 1975. Interest Rates, Inflation, and Consumer Expenditures. *The American Economic Review*, December.
- ZEUTHEN, H. E. 1977. *Indkomspolitik og indkomstfordeling*. Stencileret.

i den situation varetages endnu bedre (jfr. også de numeriske illustrationer ovenfor, hvor det andet eksempel giver en mindre profitstigning end det første)⁴³.

Lønpolitik er et usikkert og i *bedste fald* meget langsomt virkende middel mod arbejdsløshed og betalingsbalanceproblemer. Samtidig er der knyttet store interesser til gennemførelsen af en sådan politik, uanset hvordan det går med beskæftigelsen og betalingsbalancen. På denne baggrund må anbefalinger af lønpolitik fremstå som en – måske ubevidst – varetagelse af bestemte klasseinteresser.

APPENDIX

Ad ligningerne (14)–(18):

Fra ligningerne (1)–(6) fås:

$$Y = C(W, P) + I(P, Y) + X(p) - M(p, Z) \quad (1 a)$$

der ved differentiation og omflytning bliver (idet $\frac{dZ}{dW} = \frac{dC}{dW} + \frac{dI}{dW}$, jfr. (4)):

$$\left(1 - \frac{\partial I}{\partial Y}\right) \frac{dY}{dw} = \frac{\partial C}{\partial W} \frac{dW}{dw} + \frac{\partial C}{\partial P} \frac{dP}{dw} + \frac{\partial I}{\partial P} \frac{dP}{dw} - \frac{\partial M}{\partial Z} \frac{dC}{dw} - \frac{\partial M}{\partial Z} \frac{dI}{dw} + \frac{\partial A}{\partial p} \frac{dp}{dw} \quad (2 a)$$

Heri indsættes:

$$\frac{dC}{dw} = \frac{\partial C}{\partial W} \frac{dW}{dw} + \frac{\partial C}{\partial P} \frac{dP}{dw} \quad (\text{fra (1)}) \quad (3 a)$$

$$\frac{dI}{dw} = \frac{\partial I}{\partial P} \frac{dP}{dw} + \frac{\partial I}{\partial Y} \frac{dY}{dw} \quad (\text{fra (2)}) \quad (4 a)$$

og man får

$$\left[1 - \left(1 - \frac{\partial M}{\partial Z}\right) \frac{\partial I}{\partial Y}\right] \frac{dY}{dw} = \left(1 - \frac{\partial M}{\partial Z}\right) \frac{\partial C}{\partial W} \frac{dW}{dw} + \left(1 - \frac{\partial M}{\partial Z}\right) \frac{\partial C}{\partial P} \frac{dP}{dw} + \left(1 - \frac{\partial M}{\partial Z}\right) \frac{\partial I}{\partial P} \frac{dP}{dw} + \frac{\partial A}{\partial p} \frac{dp}{dw} \quad (5 a)$$

Fra (12) fås:

$$\frac{dW}{dw} = \frac{dh}{dw} Y_t + h \frac{dY_t}{dw} \quad (6 a)$$

43. For en uddybning af de specielle klasseinteresser, der kan være knyttet til en arbejdsløsheds-skabende finanspolitik, se Kalecki (1943).

Når bytteforholdet i udgangssituationen sættes = 1 (dvs. $p = p_i$), følger det af (10), at $p = \bar{p}$. Derfor kan (6a) skrives:

$$\frac{dW}{dw} = \frac{dh}{dw} Y + h \frac{dY_i}{dw} \quad (7a)$$

Fra (13) får man endvidere:

$$\frac{dP}{dw} = \frac{dY_i}{dw} - \frac{dW}{dw} = (1-h) \frac{dY_i}{dw} - \frac{dh}{dw} Y \quad (8a)$$

Af (11) findes:

$$\frac{dY_i}{dw} = Y \frac{d}{dw} \left(\frac{p}{\bar{p}} \right) + \frac{dY}{dw} \quad (\text{idet } p = \bar{p}) \quad (9a)$$

Og endvidere:

$$\frac{d}{dw} \left(\frac{p}{\bar{p}} \right) = \frac{\frac{dp}{dw} \bar{p} - \frac{d\bar{p}}{dw} p}{\bar{p}^2} = \frac{\frac{dp}{dw} - \frac{d\bar{p}}{dw}}{p} \quad (p = \bar{p}) \quad (10a)$$

Ved differentiation af (10) findes:

$$\frac{d\bar{p}}{dw} = \frac{dp}{dw} - \frac{dp}{dw} m + (p_i - p) \frac{dm}{dw} \quad (11a)$$

(11.a) indsættes (efter $p_i = p$) i (10.a), der så kan skrives:

$$\frac{d}{dw} \left(\frac{p}{\bar{p}} \right) = \frac{m}{p} \frac{dp}{dw} \quad (12a)$$

(12.a) indsættes i (9.a), der indsættes i (7.a) og (8.a). Disse indsættes i (5.a) og efter omskrivning:

$$\frac{dY}{dw} = B^{-1} \left[D \left(\frac{dh}{dw} + h \frac{m}{p} \frac{dp}{dw} \right) Y + E \frac{m}{p} \frac{dp}{dw} Y + \frac{\partial A}{\partial p} \frac{dp}{dw} \right] \quad (13a)$$

hvor:

$$B = 1 - \left(1 - \frac{\partial M}{\partial Z} \right) \left[\left(h \frac{\partial C}{\partial W} + (1-h) \frac{\partial C}{\partial P} \right) + \left(\frac{\partial I}{\partial Y} + (1-h) \frac{\partial I}{\partial P} \right) \right] \quad (14a)$$

$$D = \left(1 - \frac{\partial M}{\partial Z} \right) \left(\frac{\partial C}{\partial W} - \frac{\partial C}{\partial P} - \frac{\partial I}{\partial P} \right) \quad (15a)$$

$$E = \left(1 - \frac{\partial M}{\partial Z} \right) \left(\frac{\partial C}{\partial P} + \frac{\partial I}{\partial P} \right) \quad (16a)$$

Det ses, at

$$D = \left(1 - \frac{\partial M}{\partial Z} \right) \frac{\partial C}{\partial W} - E \quad (17a)$$

Idet $h = \frac{w}{ap} = \frac{u}{p}$ findes

$$\frac{dh}{dw} = \frac{\frac{du}{dw} p - \frac{dp}{du} \frac{du}{dw} u}{p^2} = \frac{1}{p} \frac{du}{dw} (1 - e_{pu}) \quad (18a)$$

og endvidere

$$\frac{m}{p} \frac{dp}{dw} = \frac{1}{p} \frac{du}{dw} \frac{m}{h} \frac{dp}{du} \frac{u}{p} = \frac{1}{p} \frac{du}{dw} \frac{m}{h} e_{pu} \quad (19a)$$

Når (18a) og (19a) indsættes i (13a) og der foretages nogle omskrivninger, har man

$$\frac{dY}{dw} = B^{-1} \frac{du}{dw} \left[\frac{1}{p} D (1 + (m-1) e_{pu}) Y + \frac{1}{p} E \frac{m}{h} e_{pu} Y + \frac{\partial A}{\partial p} \frac{dp}{du} \right] \quad (20a)$$

Fra (7) og (8) fås

$$\frac{du}{dw} = \frac{a - w \frac{da}{dw}}{a^2}$$

$$w \frac{da}{dw} = w \frac{da}{dw} \left(\frac{p - w \frac{dp}{du} \frac{du}{dw}}{p^2} \right) = w \frac{da}{dw} \left(1 - a e_{pu} \frac{du}{dw} \right)$$

hvoraf:

$$\frac{du}{dw} = \frac{a - w \frac{da}{dw}}{a^2} + e_{aw} e_{pu} \frac{du}{dw}$$

$$\frac{du}{dw} = \frac{1}{a} \left[\frac{1 - e_{aw}}{1 - e_{aw} e_{pu}} \right]$$

For anden faktor kan man, når e_{aw} ikke er for stor, anvende den lidt mere overskuelige approksimation $1 - e_{aw} (1 - e_{pu})$. (F. eks. for $e_{aw} = 0,25$ og $0 \leq e_{pu} \leq 1$ er den maksimale afvigelse 2 pct.). Man har så:

$$\frac{du}{dw} = \frac{1}{a} [1 - e_{aw} (1 - e_{pu})] \quad (21a)$$

Idet $\frac{Y}{u}$ sættes uden for parentesen i (20a), og (21a) indsættes, fås:

$$\frac{dY}{dw} = B^{-1} \frac{Y}{au} \left[1 - e_{aw} (1 - e_{pu}) \right] \left[\frac{u}{p} D (1 + (m-1) e_{pu}) + \frac{u}{p} E \frac{m}{h} e_{pu} + \frac{\partial A}{\partial p} \frac{p}{A} \frac{A}{Y} \cdot \frac{dp}{du} \frac{u}{p} \right]$$

og, idet $au = w$, $\frac{u}{p} = h$, $\frac{\partial A}{\partial p} \frac{p}{A} = e_{Ap}^*$ og $\frac{dp}{du} \frac{u}{p} = e_{pu}$ får man ved omskrivning ligning (14):

$$e_{Yw} = B^{-1} \left[1 - e_{aw} (1 - e_{pu}) \right] e_{pu} \left[hD \left(\frac{1}{e_{pu}} - 1 \right) + (hD + E) m + e_{Ap}^* \frac{A}{Y} \right] \quad (22a)$$

Ad ulighed (19):

$e_{Ap}^* \frac{A}{Y}$ er altid negativ, idet hvis A er negativ er e_{Ap}^* positiv, og hvis A er positiv er e_{Ap}^* negativ. Priselasticiteten m.h.t. eksportoverskuddet er sammenvejet af priselasticiteterne i eksport og import, og det gælder, at:

$$\begin{aligned} e_{Ap}^* \frac{A}{Y} &= \frac{\partial A}{\partial p} \frac{p}{A} \frac{A}{Y} \\ &= \left(\frac{dX}{dp} \frac{p}{A} - \frac{\partial M}{\partial p} \frac{p}{A} \right) \frac{A}{Y} \\ &= - \frac{X}{Y} |e_{xp}| - \frac{M}{Y} e_{Mp}^* \end{aligned} \quad (23a)$$

Ad ligning (21):

Ved indsættelse af (12a) i (9a) og videre indsættelse i (8a) fås:

$$\frac{dP}{dw} = \left[(1 - h) \frac{m}{p} \frac{dp}{dw} - \frac{dh}{dw} \right] Y + (1 - h) \frac{dY}{dw}$$

Idet $(1 - h) = \frac{P}{Y_i} = \frac{P}{Y}$ (når $p = \bar{p}$), kan dette ved multiplikation med $\frac{w}{P}$ skrives

$$e_{Pw} = \left[(1 - h) \frac{m}{p} \frac{dp}{dw} - \frac{dh}{dw} \right] \frac{w}{1 - h} + e_{Yw}$$

Ved indsættelse af (18a), (19a), (21a) og (22a) og omskrivning fås:

$$\begin{aligned} e_{Pw} &= B^{-1} \left[1 - e_{aw} (1 - e_{pu}) \right] e_{pu} \left[hD \left(\frac{1}{e_{pu}} - 1 \right) + (hD + E) m + e_{Ap}^* \frac{A}{Y} \right] \\ &\quad + \left[1 - e_{aw} (1 - e_{pu}) \right] e_{pu} \left[(1 - h) \frac{m}{h} - \left(\frac{1}{e_{pu}} - 1 \right) \right] \frac{h}{1 - h} \end{aligned}$$

Når $B^{-1} [1 - e_{aw} (1 - e_{pu})] e_{pu}$ sættes uden for parentes, fås ligning (21):

$$\begin{aligned} e_{Pw} &= B^{-1} \left[1 - e_{aw} (1 - e_{pu}) \right] e_{pu} \left[\frac{h}{1 - h} ((1 - h) D - B) \left(\frac{1}{e_{pu}} - 1 \right) \right. \\ &\quad \left. + (hD + B + E) m + e_{Ap}^* \frac{A}{Y} \right] \end{aligned} \quad (24a)$$

Ad ulighed (23):

Fra (2) fås:

$$\frac{dI}{dw} \frac{w}{I} = \frac{\partial I}{\partial P} \frac{dP}{dw} \frac{w}{I} + \frac{\partial I}{\partial Y} \frac{dY}{dw} \frac{w}{I}$$

hvoraf:

$$e_{Iw} = e_{IP}^* e_{Pw} + e_{IY}^* e_{Yw} \quad (25a)$$

For at investeringerne skal vokse, som følge af lønpolitikken, skal det gælde, at $e_{Iw} < 0$. Det interessante tilfælde er, hvor $e_{Yw} > 0$ samtidig med at $e_{Pw} < 0$. Betingelsen bliver i dette tilfælde:

$$e_{IY}^* e_{Yw} < e_{IP}^* |e_{Pw}|$$

hvoraf ulighed (23) følger.

Ad ligningerne (25) - (28):

Fra $A_t = pX(p) - p_t M(p, Z)$ fås

$$\frac{dA_t}{dw} = \frac{\partial A_t}{\partial p} \frac{dp}{dw} - p_t \left(\frac{\partial M}{\partial Z} \frac{dZ}{dw} + \frac{\partial M}{\partial I} \frac{dI}{dw} \right)$$

der ved indsættelse af (3a) og (4a) bliver

$$\frac{dA_t}{dw} = \frac{\partial A_t}{\partial p} \frac{dp}{dw} - p_t \left[\frac{\partial M}{\partial Z} \frac{\partial C}{\partial W} \frac{dW}{dw} + \left(\frac{\partial M}{\partial Z} \frac{\partial C}{\partial P} + \frac{\partial M}{\partial Z} \frac{\partial I}{\partial P} \right) \frac{dP}{dw} + \frac{\partial M}{\partial Z} \frac{\partial I}{\partial Y} \frac{dY}{dw} \right]$$

Ved indsættelse af (7a), (8a), (9a) og (12a) fås ligning (25):

$$\begin{aligned} \frac{dA_t}{dw} = & \frac{\partial A_t}{\partial p} \frac{dp}{dw} - p_t \left[(a - \beta) \frac{dh}{dw} \gamma + (ha + (1 - h) \beta) \frac{m}{p} \frac{dp}{dw} \gamma \right] \\ & - p_t \left(ha + (1 - h) \beta + \frac{\partial M}{\partial Z} \frac{\partial I}{\partial Y} \right) \frac{dY}{dw} \end{aligned} \quad (26a)$$

hvor

$$a = \frac{\partial M}{\partial Z} \frac{\partial C}{\partial W} \quad (27a)$$

$$\beta = \frac{\partial M}{\partial Z} \left(\frac{\partial C}{\partial P} + \frac{\partial I}{\partial P} \right) \quad (28a)$$

$\frac{dY}{dw}$ sættes = 0, og endvidere indsættes:

$$\frac{\partial A_t}{\partial p} = X + p \left(\frac{dX}{dp} - \frac{\partial M}{\partial p} \right) \quad (\text{idet } p = p_t)$$

$$\begin{aligned}
 &= X + p \frac{\partial A}{\partial p} \\
 &= Y \left(\frac{X}{Y} + e_{Ap}^* \frac{A}{Y} \right)
 \end{aligned}$$

Ved omformning og anvendelse af (21a) fås ligning (28):

$$\begin{aligned}
 e_{A,w} = \frac{Y}{A} \left[1 - e_{aw} (1 - e_{pu}) \right] e_{pu} \left[\frac{X}{Y} - h (a - \beta) \left(\frac{1}{e_{pu}} - 1 \right) \right. \\
 \left. - (ha + (1 - h) \beta) m + e_{Ap}^* \frac{A}{Y} \right] \quad (29a)
 \end{aligned}$$

Litteratur

- BRINK, H. og P. DENCIK, C. GROTH, C. KOCH, P. KONGSHØJ MADSEN, G. PERSSON. 1976. *Arbejdsløshed, betalingsbalance og økonomisk politik*. Roskilde.
- BRONFENBRENNER, M. 1971. *Income Distribution Theory*. Chicago.
- BROWN, T. M. 1952: Habit Persistence and Lags in Consumer Behaviour. *Econometrica*. Juli.
- DANMARKS STATISTIK. 1968. Devalueringen og industriens eksportpriser. *Statistiske Efterretninger*, nr. 23.
- Det økonomiske Råds Formandskab. 1973. *Dansk Økonomi*. Efteråret 1973. København.
- Det økonomiske Råds Formandskab. 1976 a. *Dansk økonomi*. April 1976. København.
- Det økonomiske Råds Formandskab. 1976 b. *Dansk økonomi*. November 1976. København.
- Det økonomiske Sekretariat. 1976. *Økonomisk Oversigt*. December 1976. København.
- Florence, P. S. 1975. Stagflation in Great Britain. I Means, G. C. m.fl., *The Roots of Inflation*. Wilton House.
- GAMMELGÅRD, S. 1969. Om indkomstkapløb, indkomspolitik og indkomstfordeling. I *Festskrift til Carl Iversen*. København.
- GAMMELGÅRD, S. 1977. Løn, pris, profit. *Politiken*, 23/2.
- GELTING, J. 1963. Indkomspolitikken. *Nationaløkonomisk Tidsskrift*, 5.-6. hefte.
- GELTING, J. 1964. Indkomspolitikken og pris-mekanismen. *Nationaløkonomisk Tidsskrift*, 3.-4. hefte.
- GRÜNBAUM, I. 1939. Lønforhøjelse som Mid-del mod strukturel overopsparingsarbejds-løshed. *Nationaløkonomisk Tidsskrift*.
- HOFFMEYER, E. 1964. Indkomspolitikens grundlag. *Nationaløkonomisk Tidsskrift*, 1-2. hefte.
- HOFFMEYER, E. 1968. Inflation og indkomst-politik. I Thygesen, N. og P. Nørregaard Rasmussen, red., *Udviklingslinier i makro-økonomisk teori*. København.
- KALECKI, M. 1935. The Mechanism of the Business Upswing. I *Selected Essays on the Dynamics of the Capitalist Economy*, Cambridge. 1971.
- KALECKI, M. 1939. Money and Real Wages. I *Essays in the Theory of Economic Fluctua-tions*, London.
- KALECKI, M. 1943. Political Aspects of Full

i den situation varetages endnu bedre (jfr. også de numeriske illustrationer ovenfor, hvor det andet eksempel giver en mindre profitstigning end det første)⁴³.

Lønpolitik er et usikkert og i *bedste fald* meget langsomt virkende middel mod arbejdsløshed og betalingsbalanceproblemer. Samtidig er der knyttet store interesser til gennemførelsen af en sådan politik, uanset hvordan det går med beskæftigelsen og betalingsbalancen. På denne baggrund må anbefalinger af lønpolitik fremstå som en – måske ubevidst – varetagelse af bestemte klasseinteresser.

APPENDIX

Ad ligningerne (14)–(18):

Fra ligningerne (1)–(6) fås:

$$Y = C(W, P) + I(P, Y) + X(p) - M(p, Z) \quad (1 a)$$

der ved differentiation og omflytning bliver (idet $\frac{dZ}{dW} = \frac{dC}{dW} + \frac{dI}{dW}$, jfr. (4)):

$$\left(1 - \frac{\partial I}{\partial Y}\right) \frac{dY}{dw} = \frac{\partial C}{\partial W} \frac{dW}{dw} + \frac{\partial C}{\partial P} \frac{dP}{dw} + \frac{\partial I}{\partial P} \frac{dP}{dw} - \frac{\partial M}{\partial Z} \frac{dC}{dw} - \frac{\partial M}{\partial Z} \frac{dI}{dw} + \frac{\partial A}{\partial p} \frac{dp}{dw} \quad (2 a)$$

Heri indsættes:

$$\frac{dC}{dw} = \frac{\partial C}{\partial W} \frac{dW}{dw} + \frac{\partial C}{\partial P} \frac{dP}{dw} \quad (\text{fra (1)}) \quad (3 a)$$

$$\frac{dI}{dw} = \frac{\partial I}{\partial P} \frac{dP}{dw} + \frac{\partial I}{\partial Y} \frac{dY}{dw} \quad (\text{fra (2)}) \quad (4 a)$$

og man får

$$\left[1 - \left(1 - \frac{\partial M}{\partial Z}\right) \frac{\partial I}{\partial Y}\right] \frac{dY}{dw} = \left(1 - \frac{\partial M}{\partial Z}\right) \frac{\partial C}{\partial W} \frac{dW}{dw} + \left(1 - \frac{\partial M}{\partial Z}\right) \frac{\partial C}{\partial P} \frac{dP}{dw} + \left(1 - \frac{\partial M}{\partial Z}\right) \frac{\partial I}{\partial P} \frac{dP}{dw} + \frac{\partial A}{\partial p} \frac{dp}{dw} \quad (5 a)$$

Fra (12) fås:

$$\frac{dW}{dw} = \frac{dh}{dw} Y_t + h \frac{dY_t}{dw} \quad (6 a)$$

43. For en uddybning af de specielle klasseinteresser, der kan være knyttet til en arbejdsløsheds-skabende finanspolitik, se Kalecki (1943).